

др Милан Пауновић, ЈУРИСПРУДЕНЦИЈА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА, Правни факултет у Београду, Београд, 1993, 223. стр.

Студија доцента Пауновића представља врло вриједно интелектуално и академско остварење, не само у ужем правно-професионалном домену, већ у ширем хуманистичко-егзистенцијалном смислу. Ово због проблематике коју обрађује, концептуалног и методолошког приступа тематици, историјског контекста, односно времена и простора у коме се појављује. Тема студије је Европски систем заштите људских права, односно једини "прави" међународно правни, оперативни и дјелотворни систем заштите основних права и слобода. То је систем који, у савременим условима омогућава, најефикаснију међународно-правну контролу над вршењем суверене власти држава чланица Савјета Европе и европске Конвенције о људским правима, над њиховим грађанима. У том смислу, овај систем значајно "подрива" темеље класичног, Вестфалског концепта суверенитета, као потпуне, тоталне и неограничене власти државе над својим поданицима, односно грађанима.

Преко органа установљених Конвенцијом, Комисије и Суда, први пут у међународним односима се над државама успоставља контрола вршења њихових суверених надлежности у односу на појединце под њиховом влашћу. Правно и фактички, људска права су изван домена искључиве надлежности држава чланица Конвенције, а појединци под њиховом влашћу стичу својство субјеката међународног права. Одлуке Суда имају карактер класичне правне санкције, односно извршног наслова, обавезују државу на коју се односе, извршавају се без поговора, у форми промјене закона, прописа и фактичке праксе, кажњавању одговорних лица, плаћања надокнаде и остварења различитих облика задовољења појединаца, чија су права прекршена. У досадашњој пракси Комисија и Суд су размотрили више од 50000 представки, а у више од 200 пресуда Суда, констатовано је кршење Конвенције.

Суптилним правним језиком, наоко једноставним и концизним, али правно-филозофски продубљеним и утемељеним, у духу најбољих традиција Београдске правне школе, употребом правних и социолошких метода, анализе и синтезе посебно, аутор разматра карактер, природу, домаћај и улогу европске Конвенције о људским правима, њено шире културно-цивилизацијско, правно, политиколошко и социолошко утемељење, као и одабране, најкарактеристичније пресуде Суда, у контексту њене конкретне примјене. У том смислу, др Пауновић показује да људска права нијесу никаква "буржоаска измишљотина" за дестабилизацију социјализма, нити "фарисејски барјак" за рушење националног јединства, већ конкретна и реално остварива "субјективна јавна права", како каже проф. С. Јовановић, односно "политички захтијеви грађана у односу на државну власт", како истиче проф. Л. Хенкин, којима се правни и фактички ограничава и контролише државна власт, да се не би злоупотребљавала и да би се нормално вршила и репродуковала.

Аутор нам такође указује да људска права нијесу само метафизичке утопије и природноправна маштања филозофа и хуманиста, социјалиста и либерала, већ реално оствариви и конкретизовани поредак, заснован на владавини права, и уз то још додатно контролисан и надзиран од стране над-државних, над-националних ентитета, као што су европска Комисија и Суд за права човјека. Али људска права нијесу ни пуки израз екстремног индивидуалистичког егоизма, класичног, посесивног либералног капитализма, оличен у концепту "апсолутних" и приоритетних права појединаца, без адекватне равнотеже према општим друштвеним и јавним интересима; другим ријечима, правно-филозофска суштина права је у адекватном, уравнотеженом односу између принципа слободе и једнакости; у изузетним случајевима, права појединаца се могу ограничити у циљу заштите општих друштвених интереса, али су овлашћења државне власти у том контексту, такође правно употребљена или су прекорачена и злоупотребљена, у посљедњој инстанци, одлучују европска Комисија и Суд, као независни и непристрасни, наднационални органи.

Студија доцента Пауновића нам показује, да је под одређеним културно-цивилизацијским, правним, политичким и економским околностима, и те како могућа, и још више пожељна реална конкретно-историјска синтеза природног и позитивног права. Пресуде Суда су обавезне за државе за које се утврди да су прекршиле Конвенцију; Суд дакле не ствара право, али омогућава конкретно остварење права, чини права која су садржана у Конвенцији, стварним, постојећим. Правно-филозофским ријечником говорећи, Суд остварује онтолошку егзистенцију људских права и слобода садржаних у европској Конвенцији и правима човјека из 1950. године.

Тумачећи и примјењујући Конвенцију на конкретне случајеве, Суд у образложењу својих пресуда, у ствари формулише опште стандарде и критеријуме, по питању примјене људских права, њихове природе, садржине и домаћаја примјене; то без сумње може послужити као модел на универзалном плану. Основна сврха ових стандарда је једнообразна и концепту-ално јединствена примјена Конвенције усвојене 1950, у циљу оживотворења Универзалне Декларације, односно њено прилагођавање новонасталим околностима, динамичким и еволуционистичким тумачењем, коме Суд често прибјегава. Тако се на примјер прећутно штите и права која нијесу изричито формулисана у Конвенцији, као што је забрана екстрадиције појединаца у државе које прописују и извршавају смртну казну.

Студија се појављује у вријеме тешких оспоравања најелементарних људских права на просторима некадашње СФРЈ, када екстремни национал-шовинизам грађанина претвара у аутоматизованог поданика, топовско и пушчано "месо" за остварење националистичких митова и циљева, чије остварење оправдава употребу свих средстава, укључујући ту и негирање најелементарнијих и најприроднијих људских права, како другим, тако и свом народу. Али управо у таквим временима и историјским апокалипсама и масовним страдањима, као у II свјетском рату на примјер, појачавају се, реафирмишу, добијају нову снагу, полет и легитимитет, моралну, правну и политичку подршку, идеје и покрети за заштиту природних права појединаца. Један од првих конкретних правно-политичких аката уједињавања, до тада хиљадугодишњим, вјерским и геноцидним ратовима и погромима разједињаване Европе, било је управо усвајање Конвенције о заштити основних, природних, грађанских и политичких права појединаца, и адекватног система имплементације, кога тако суптилно и студиозно анализира колега Пауновић. Чини се да ово само по себи говори довољно. Нема мира на овим просторима без успостављања адекватног и јединственог система заштите људских права, који ће омогућити трансформацију нацио-

налних поданика, објеката, у грађане, субјекте цивилног друштва и државе, и инкорпорирање тог система у европски систем заштите људских права.

Европски систем заштите људских права примјењује се на све појединце под јурисдикцијом држава чланица Конвенције, не само на њихове држављане, што значи да стоји на располагању и нашим држављанима који раде и бораве у земљама чланицама Савјета Европе, који тако фактички и правно имају шири и дјелотворнији опсег грађанских и политичких права, него у својој држави.

Студија доцента Пауновића представља један од првих, студиознијих и комплекснијих, дакле, пионирских и енциклопедијских радова из проблематике људских права, на нашем језику. Она је незаобилазна литература, како за стручњаке, тако и за грађане, да би се упознали са реалним и остварљивим системом заштите својих права и свог људског достојанства.

др Небојша Б. Вучинић